

ŠEST

DŽIM KREJS

Preveo
Nenad Dropulić

■ Laguna ■

Naslov originala

Jim Crace
Six

ŠEST

Copyright © Jim Crace 2003

Translation Copyright © 2007 za srpsko izdanje, LAGUNA

Knjiga br. 4

6

Svaka žena s kojom se usudi da spava rodi mu dete. Sada je, znači, na Muetu red. Šapatom, mrljajući mu uho ružem, daha pomalo kiselog od belog luka od ručka, potvrdila mu je svoju prvu, njegovu šestu trudnoću. Najmanje šestu. Položila je test mokraće, kaže – nenamerna igra reči koju potvrđuje u tami prepodnevnog predstave napola vedrim osmehom. Lekar misli da je u dvanaestoj ili trinaestoj sedmici. Beba će se roditi u maju. Još je rano.

Mueta, naravno, misli (pre početka jutarnjih mučnina i bolova u leđima, pre doživotne strepnje i ljubavi) da je njena trudnoća lični blagoslov. Gavran dobre sreće odabrao je baš nju. Sleteo je u njeno dvorište i očešao je velikim kri lom. Zasad ne prihvata druga, zrela objašnjenja. Imala je sreće. Ovo je njeno čudo.

Sede zajedno u bioskopu, u tom umetničkom bioskopu na dokovima, punom promaje, dodiruju se laktovima, vetrovke su prebacili preko kolena, i gledaju mlade ljubavnike na platnu, mlade glumce kako vode ljubav, ili se prave

da vode ljubav. Ona želi da joj Liks nešto kaže, želi nešto više od dodira podlakticama, poljubac možda. Ali on je ljubitelj filma, i sam je glumac. „Tišina za kolege“, obično kaže. Kad film počne neće više progovoriti ni reč. Možda je i dobro što će je ovog zimskog popodneva, po vremenu savršenom za bioskop, naterati da čeka dok se na ekranu ne pojavi *Kraj* pre nego što odgovori. Želi da kaže kako se oseća kao da je opkoljen. Još jedno dete? Sam je kriv. Toli-ka plodnost je prokletstvo.

Liks nije umeo da odredi kad su trudnoće počele. Svaka ga je iznenadila, pa i Muetina. Naročito njena. Bio je dobro upoznat s kalendarom njenih ovulacija, sve je znao o tim nepremostivim jazovima kad prepuni alfa mužjak kao što je on ne treba da ima snošaj. Nisu valjda bili nepažljivi u pogrešne dane? Dvanaest sedmica? Brojao je unazad sedmice i prilike kada su vodili ljubav. Ništa nije zaključio. Dani su bili daleki i mešali se međusobno. Kako da sazna kada je i gde začeo ovo novo dete? Majka Priroda ne galami o tome. Kakve god druge zvuke da proizvodi, ovo jajašce probijeno je nečujno. Kad bi samo mogao da prizove hemiju, i za njom biologiju, te bezosećajne nauke, proračunate, uredne i precizne. One bi mu pokazale (ako su tako raspoložene) taj nemarni produktivni dan u njegovom zamršenom životu punom briga, mogle bi čak da odrede i sat.

Nauka uvek ima odgovore na sve: bilo je oko dva po podne 18. avgusta – u sedmici bankarskih nemira, već troje mrtvih, grad je propadao i raspadao se, a kamatne sto-

pe su „utvrđene dekretom“ na četvrtinu procenta – kada je začeto Liksovo šesto dete. *Začće* je vrlo obična i nejasna reč, suviše bezgrešna i intelektualna, suviše svrhovita i higijenska, da bi istinski predstavila slepi nehaj, sebičnost čina ljubavi – naročito te noći. (Makar je on bio slepo nehajan.) To je takođe i čudnovato hladna i naučna reč. Lišena je strasti. Nagoveštava da je neki spokojni tehničar dobio zadatak da uklopi međusobno sićušni niz gena. *Začće* zaziva sliku susreta sličnih svesti, posvećenosti, veštine, tehnologije, a ne elastičnih prednjih sedišta Liksovog panaša, vlažnih od kiše, kada dve svesti i dve misli nisu ni za trenutak ostvarili sklad niti imali zajednički cilj. To je jedna od stalnih manjkavosti seksa. Magnetska privlačnost zapravo je privlačnost suprotnih magnetskih polova. Njegov sever požude, Muetin jug ljubavi. Različiti ciljevi. A to svakako nije naročito dobro za početak dečjeg života. Života ovog deteta.

Ponekad se čini da naš grad, naš nekada slavni Grad poljubaca s prostranim parkovima, balkonima i plodnom svoje- glavom rekom, ima, kao i drugi gradovi, sopstvenu klimu – periode vedrog neba, ponekad, nepromenljive danima, ili, češće, nasumične oluje privučene betonom i ciglama, dok je okolina grada mirna. Ta avgustovska noć bila je takva. Neodređeni letnji vetar do posle deset, suviše zvezda, teskobno brojnih, a zatim usredsređena kiša koja čisti ulice i kafee na pločniku, rasteruje grupe što skitaju tražeći nevolje, a malo ko se setio da se naoruža kapom, kišobranom ili nepromočivom odećom. Iako nam narodna pesma

obećava da „Noćna oluja/svetiljke gasi/ ubicu skriva/ oslepljuje kralja“, vlaga zapravo nije pogodna za atentatore, molotovljeve koktele, požare i deljenje letaka. Revolucija voli suvo vreme.

U pozorište celog leta nije dolazilo mnogo gledalaca. Vremena su bila teška, a ulaznice, iako ih je grad potpomagao, nisu bile ni jeftine ni u modi. Molijerov *Tartif*, osavremenjen kao nju ejdž satira, s pesmama, plesom i video projekcijama, nije bio naročito privlačan, iako je podela (uključujući „Liksa“, proslavljenog Feliksa Derna, u glavnoj ulozi varalice) bila „blistava“ po mesnim merilima, a osvrta – objavljeni u časopisima i novinama koji su, suprotno svakoj logici, bili pokrovitelji te letnje pozorišne i koncertne sezone – jednako oduševljeni. Tog četvrtka uveče mogao je, kao retko kada, da izađe kroz foaje bez opasnosti da ga zaskoče pripiti lovci na autograme, pozorišni priljepci ili, što je još gore, neki stari školski drug kog ne bi mogao lako da izbegne. Nadao se mirnoj večeri u društvu samo svoje žene. Bila im je druga godišnjica braka.

Kiša je tada još bila laka, isterivala je pramenje dima i pare iz ložišta uličnih roštilja s kojih su se meso i šećerna repa prodavali pozorišnim gledaocima na izlasku, ali nije mnogo uticala na udaljene ulične neredne. Vetar pritešnjen ciglama izveštavao je o povucima svetine, o sirenama vatrogasnih, ambulanskih ili policijskih kola i, povremeno, o eksplozijama raketa za rasterivanje i dimnih bombi. Ali neredi su bili uglavnom ograničeni na gradske bulevare na istočnoj obali, gde su se nalazile zgrade većine ustanova i gde su, ako je verovati svakodnevnim redovima limuzina s vozačima, nestajale uštedevine građana. Uže uličice s ove strane

reke, pored pijačnih zdanja, poznatije kao Pčelinjak, nisu bile meta. U poslednje vreme niko ne želi da razara barove i restorane (osim policije). Vojska, naoružana i željna da zapodene kavgu, raspoređena je da razbije demonstracije. Suvišne, nenaoružane rezervne jedinice, regruti na uslovnoj kazni koji su odabrali javnu službu umesto zatvora, i redovni policajci, uniformisani i u civilu, postavili su prepreke po čitavom gradu da skrenu saobraćaj, proveravaju dokumenta i uopšte zaustave sve. Svi koji su ličili na moguće demonstrante, useljenike, studente ili ogorčene, odnedavne bankrote, poređani su iza vojnih autobusa s rukama na potiljku, kao deca, i – to je bio novi policijski postupak za ućutkivanje osumnjičenih – s legitimacijama među zubima. Pokušaj da se buniš s ličnom kartom u ustima. U najboljem slučaju, postaćeš trbuhozborac.

Liks je delovao kao mogući kandidat. Ne kao bankrot, očigledno. Niti kao student. Ali izgledao je umetnički. Obučan kao pisac ili profesor, u isti mah otrcan i elegantan. Policija i rezervisti su ga poznavali s televizije i filma. Ko ne bi prepoznao tu slavnu granitnu glavu, te izražajno uznemirene oči boje berila, taj beleg boje, veličine i oblika trešnje na ivici kosti ispod levog oka? Mahnuli su mu da prođe. Žalio je što nije obukao sako. Mogao bi da podigne okovratnik, zaštititi se od kiše i sakrije svoje slavno lice, svoje slavno obeleženo lice. Prijalo bi mu da za promenu ponekad prođe nezapaženo, da ga nepoznati na ulici ne pozdravljaju kao da im je sused ili rođak. Za to je u poslednje vreme morao da odlazi u pozorišta i studije Britanije, Francuske, Amerike i Italije, gde njegov uspeh još nije bio okovan nametljivošću koju donosi slava. Želeo je aplauze, bukete, nagrade

i statuete, honorare, ali bi uživao i u malo anonimnosti. Za nekog tako plodnog i upadljivog, Feliks Dern, glumac, bio je van pozornice iznenađujuće stidljiv i bojažljiv. To mu je, na pragu srednjih godina, bila glavna mana, jedino zbog čega je žalio – i ono što ga je iskupljivalo.

Muetu je upoznao u zadnjoj sali bara *Navika*, najbolje čuvane gradske tajne – ili su bar tako novine i radio govorili duže od godinu dana. Morao je da zastane kod dva-tri stola i razmeni učtivosti pre nego što je kroz uzbuđenu prepunu salu prišao njenom stolu. U *Navici* je uvek bila poneka slavna ličnost, osim njega; naročito su rado dolazili novinari i heroji levice, pogotovo kad je bilo demonstracija, kad je valjalo podržati drugove s one strane grada obedujući van kuće u nehajnoj solidarnosti. Tu nećete videti političare, ljude iz ministarstava ili iz vojske, osim prerusene i željne ogovaranja. Čak i konobari i kuvari, tvrdilo se, besprekorno su napredni. I hrana je bila napredna, bez bojkotovanih namirnica, mesa iz velikih klanica, reakcionarnih vina, snishodljivih preliva. U *Naviku* dolazite ako ste levičar, indiskretni – i, slučajno, imućni. Prema rečima siromašnih dečaka koji su prosili ostatke i novčiće na terasi, moto *Navike* bio je: „Jedan obrok po ceni šest“. Nadimak bara bio je *Dug*. Prema tome, njegovi gosti bili su robovi duga, a ne navike.

Mueta nije bila sama. Njena rodaka Freda sedela je preko puta nje u Liksovoj stolici, leđima okrenuta sali, ali prepoznatljiva – i opasna. Ona i Liks imali su zajedničku prošlost, prastaru i neugodnu. Neugodnu i za Muetu. Fredina je kosa bila podignuta, naravno, pričvršćena žučkastom šnalom od vulkanskog drveta. Imala je najduži vrat

i najveće minduše u *Navici*, a to je, u restoranu gde su se retko viđali kratkovrati gosti i gde je nakit uvek bio preteran, zaista nešto značilo.

Liks se čitave večeri, čak i dok se s naporom probijao kroz Molijera, kroz trideset osmo izvođenje predstave, pitao šta će Mueta obući za njihovu godišnjicu. Za njega. Suknju ili haljinu; ne pantalone, ako ima Boga. I dugmad napred. I pradrevni mošusni parfem kao znak da nije zaboravila šta bi veče moglo da označava. Ali sada, dok se izvinjavajući provlačio iza naslona stolica, kroz dim, kroz kuhinjske mirise, kroz vinom podstaknute psovke upućene vojsci, bankama i Crkvi, nije mogao da otrgne pogled s tog dugog rođakinog vrata, a kad je u tome uspeo – posramljen svojim nedostatkom odanosti, i možda nostalgijom – pogled mu je preko njenih grudi, tih skromnih grudi, skliznuo u krilo, gde su joj prekrštene ruke počivale na – naravno, na čemu bi drugom? – na ličnoj uniformi: širokoj crnoj suknji.

Kad je Liks bio na prvoj godini pozorišne akademije, 1979, jedan fotograf časopisa *Lajf* skovao je frazu Grad poljubaca i njome zamenio primamljiviji, istinitiji nadimak koji nam je dao Ruso – Grad balkona. Bila je to godina košulja kaki boje i tunika, vreme kada je svaka iole bistrija devojka bila feministkinja i grubo militantna u postelji. Fotograf je bio jedan od pedeset poslanih u pedeset gradova sveta da zabeleže atmosferu grada jedne određene nedelje. Njegov fotografski esej usredsredio se na zgodnije devojke našeg grada, a sve su ljubile. Poljubac momku, punim usnama.

Čedan poljubac s leđa drugarici u visoki luk konjskog repa. Baka blagoslovena unukinim usnama. Maloletna majka s detetom. Poljubac štenetu. Par se ljubi pored bazena, kosa im umršena kao morska trava. Pomislili biste da čitav grad malo šta radi osim što se ljubi. Na neki način, upravo tako je i bilo te godine. Ali slavna fotografija koja je zaista oveko-većila duh grada, kako je tvrdio *Lajf*, fotografija prodana na hiljadama postera, dugo godina zaslužna za prepune hotele i vasrksnuće naše četvrti crvenih fenjera, bila je snimljena u baru *Dug*. Žena s kubanskom beretkom crvenim usnama ostavlja ruž na vinskoj čaši. Na čaši odraz dvojice muškara- ca, obojica zinuli u nju, obojica uokvireni poljupcem.

Lajf je, naravno, taj esej mogao da snimi bilo gde. Lju- di se ljube i u Rimu i Parizu. Ljube se u Tokiju. Čitav svet se dodiruje usnama. Ali ovi poljupci bili su javni, za nas neuobičajeni. Te godine je posleratna zabrana svih vrsta javnog iskazivanja osećanja, čak i u pozorištu, konačno uki- nuta. Upotreba usana postala je jednostavno dokaz napret- ka. Svi smo nadoknađivali propuštene prilike. Uživali smo u poljupcima koje su naši roditelji propustili. Upravo te godine se Liks prvi put ozbiljno ljubio – i nenamerno nas snabdeo svojim prvim detetom.

Prvobitni poster *Ruž* još je visio uramljen pored ulaza bara *Duga* na veče Liksove i Muetine godišnjice, prve veče- ri nereda, kad su se kamatne stope činile mnogo značajnije od poljubaca. Liks se nije kao obično šaljivo napućio kad je, minut iza ponoći, izašao iz bara. Bio je iscrpljen. Njego- va žena i njena rođaka sabotirale su godišnjicu. On je pla- niraao malo držanja za ruke, gledanja u oči, neko piće, laku uzbuđljivu večeru, svakako bez belog luka (glumcima i lju-

bavnicima dah mora da bude svež). Nadao se da će on i Mueta uskoro biti kod kuće u krevetu. Pa, možda ne baš u krevetu, ali negde na putu ka krevetu. U kolima. U predso- blju. Na kauču u radnoj sobi. Na stepenicama? Stepenice su uvek delovale kao nedostižno iskušenje.

Veče na pozornici bilo je, kao i obično, napeto i uzbuđljivo; nekritičko odobravanje priglupih gledalaca u sedištima koja su delom platili drugi, oblačenje kostima, slobode koje glumci sebi dozvoljavaju, šuštanje sukanja i miris glumica, sve to je delovalo podsticajno. Strah od blokade usred rečenice obezbeđivao je napetost, a isto tako i drhta- nje ruke koje, kako ga je uveravao njegov lekar na osnovu rezultata nekih pregleda, nije bilo, kako se plašio, rani znak Parkinsonove bolesti (ili „alkoholičarske treskavice“, kako je nagovestio jedan tračerski novinar), nego prosto posledica nerveze. Znak razvijene treme.

Te večeri drhtanje je naročito potkopavalo Liksa. Tartif je držao veoma drhtavu knjigu, a onda je prosuo čašu vina. Liks je besneo na samog sebe. Mora da se izduva. Naravno, delom je još bio lik, iako je drhtanje prestalo onog trenut- ka kad se spustila zavesa. Glumci kao Liks, koji se duboko zagnjuri u lik, ne mogu da zbate sa sebe emocionalni plašt komada lako kao što skidaju kostim. Predstava uvek ostavi traga, makar na sat-dva. I zaista, ostaci Tartifovog zdravog ružičastog tena još su se mogli videti na Liksovom čelu i obrazima, ako mu priđete dovoljno blizu.

Kao i obično, te večeri je morao dvaput da ljubi glavnu glumicu na sceni: kao Tartif, koji u tekstu zavodi ljupku

Elmiru, ali i kao Liks koji igra s kolegicom neopravdano slavnom po svojim ljubavnim pustolovinama. Scenski poljubac, očigledno. Suvih usana. Ipak, Liks je uvek uživao u njenom mirisu i ukusu (šminka, brendi, znoj, cigarete, kolonjska voda), u primamljivoj mogućnosti da se jedne večeri njihovi poljupci ovlaže. Liksu se po glavi motalo zavođenje. Zato se već usredsredio na Muetu i stepenište, na pogled koji stepenice nude dok se njegova žena penje ispred njega, na nelagodnost hitnje koju stepenište pruža svakom paru dovoljno ludom, dovoljno usplamtelom da zastane radi poljupca. Proveo je večer planirajući spontani, ustalasani seks.

Freda je pak imala drugačije planove za njega, za njih. Jedan njen student s Akademije humanističkih nauka („aktivista i meni vrlo, vrlo drag mladić“) „naveden“ je u jutarnjim novinama, uz fotografiju i broj telefona na koji se mogu dostaviti informacije o njemu, a koje bi bile „nagrađene“. On je, tvrdilo se, „usijana glava, vođa SNRM-a, već poznat građanskim vlastima“.

„On je takvo nevinašće“, rekla je, oduševljena svojim štićenikom, momkom mlađim od njenog rođenog sina Džordža. „Odštampao je neke letke i plakate, ništa više. I oštetiо nekoliko automobila. Možda je malo divljao. Jedva da je prekršio neki zakon, ali ipak...“ Policija će ga naći ako se vrati kući, objasnila je, a u zavisnosti od njihove „podle nedelotvornosti“, ili će mu dati lekciju na licu mesta, ili će ga odvesti u dvorište kasarne, gde se vedra i ljupka lica kao što je njegovo rutinski „nagrđuju“. I Mueta i njena rođaka kradomice su pogledale Liksov beleg.

„On je sada u mom kabinetu. Krije se ispod pisaaćeg stola, jadničak“, rekla je Freda. Nije mogla da suzbije iznenadni osmeh, stalno prekrštanje i raskrštanje nogu. „Ali tamo očigledno ne može da ostane.“ Spustila je vitku ruku Mueti na rame i uzahnula. Rđavo pozorište.

Liks je davao sve od sebe da izbegne Fredin pogled. Godinama je nije pogledao u oči, i to s dobrim razlogom. Nije želeo da klimne glavom, da se nasmeje, da njenom uzdahu suprotstavi svoj, daleko zajedljiviji. Samo se nadao da neće morati da se upetlja s „jadničkom“ koji se krije pod njenim stolom. Ta rečenica: „Ali tamo očigledno ne može da ostane“, mogla bi sve da pokvari. Freda uvek priprema svoju osvetu, mislio je. I dalje mu nije verovala, čak ga je i mrzela – i opet, s *dobrim razlogom*. Odglumio je iznenadno ironično zanimanje za nalepnicu na boci vina – tu scenu je već izuzetno uspešno odigrao u svom trećem filmu, *Puni zamah*. Nije bio spokojan kao što je delovao. Koji glumac ikad jeste? Osim ako ga ne posluži sreća, njegova godišnjica – baš kao studentovo lice – biće „nagrđena“, u to nema sumnje.

Liks je znao da mora odmah da progovori, ili će sve propasti. Freda ga je plašila. Suviše je tvrda, lepa i izazovna. Kita mu se uvek meškolljila na nju. Čak i sad, s Muetinom rukom na ramenu, nije mogao da razmišlja o studentu ispod Fredinog stola a da mu kita ne naraste, a da ljubomorno ne zameni glavnog učesnika sobom, mlađim sobom: naoružani policajac stoji na vratima kabineta, Freda sedi u stolici i crveni, nevina, laktovima naslonjena na sto, minđuše joj se njišu i odbijaju svetlo, navedeni student (Feliks Dern, kao i uvek, u glavnoj ulozi) upetljan u brojne nabore

njene crne suknje, gledaoci ne znaju je li ovo komedija ili tragedija, niti kad će početi poljupci – ili batine. Dobro pozorište.

Ali izbegavanje pogleda i sanjarenje o nemogućem nije pružalo izlaz. „Mom malom uspaljenku treba vaša pomoć“, već je rekla Freda Mueti za vreme Molijerovog i Liksovog poslednjeg čina. A Mueta je već pristala da mladiću pruži utočište na svetom kauču u njihovoj radnoj sobi, na nedelju-dve, dok momak ne bude bezbedno mogao da napusti grad, dok... U to neobično vreme niko nije tačno znao šta sledi iza „dok“.

„A šta fali tvom stanu, Freda?“, upitao je Liks najzad. „Imaš prazan kauč dok je Džordž u Americi. Mogao bi čak da spava ispod tvog kreveta, s mačkama.“ Sada je gledao Fredu, svoju glavnu glumicu u ovoj sceni, gledao je njenu podignutu kosu, grlo posuto pegama, mrežasti platneni izrez oko vrata, i zamišljao kako bi se scenski ljubio s njom. „Taj dečko ti je *vrlo, vrlo drag*, kažeš.“ Oponašao ju je savršeno.

Ali Freda nije odgovorila. Liks joj nije bio drag. Kako se usuđuje makar da spomene Džordža? Traži li nevolje? Nasmešila mu se, ledenim osmehom koji je govorio: „Uradi kao što želim, inače ću ponovo podsetiti Muetu na ono što je tako odlučno zaboravila li zanemarila, na ono što se tačno odigralo između nas, pre dvadeset pet godina, kad smo i sami bili studenti. Kad sam nosila tvoje dete. Kad te je bilo zaista opasno poznavati.“

Izvila je vrat izmičući se od njega. Pustila ga je da govori. Pustila ga je da duva i besni. Slušala ga je samo kad je poslušno izneo svoj spisak predvidljivih prigovora – opa-

snost (za njega), neudobnost (za njega) – spreman da prihvati ono što je već bilo dogovoreno iza njegovih leđa. Nije bilo potrebe da Liksu ponavlja već rečeno. U poslednje vreme se durio, nije saosećajno slušao. Nije bio aktivist. Freda je već objasnila svojoj rođaki da u njen kabinet i stan na Akademiji policija „stalno“ dolazi. Za razliku od Muete, pridošlice koja se „ovde udala“ pre dve godine, Freda je stanovnik ovog „nepodnošljivog“ grada još od studija. Ona je dobro poznati disident, i sama je pomalo „usijana glava“. Liks pak, rođen u gradu pre četrdeset sedam godina, uprkos svom držanju sada nije – makar više nije – nikakva pretnja. Kod slavnog Liksa policija neće doći ni za hiljadu godina. Kauč u njegovoj radnoj sobi je najbezbednije sklonište u gradu. Spasavanje ovog hrabrog „dečaka“ (Liks se trgnuo na njen providni izbor reči: izbacite, isecite, molim lepo!) biće, dakle, sasvim jednostavno. Doći će kolima na univerzitet i povesti heroja kući da zajedno s njim proslave svoju godišnjicu.

I tako je Liks, poražen, izašao iz *Duga*, ne držeći se za ruke s Muetom, kao što je nameravao, nego kao pripadnik jedne trojke kojoj je bilo nelagodno zajedno, među kojom nije bilo nikakvog znaka bliskosti. Lako bi se pomislilo da su jedva nešto više od uzdržanih poznanika. Glumac je, naravno, izgledao veličanstvenije, bešnje i osujećenije nego dve žene, ali muškarci uvek tako deluju, bili glumci ili ne. Svaki je Pjero po prirodi. Osmesi su za Kolombine.

Liks je bio suviše ljut – i uznemiren (jer više nije bio pustolovan) – čak i da odgovori na pozdrave i čestitke para koji je gledao njegovu predstavu te večeri, para koji je s balkona video njegove suve poljupce i podrhtavanje.

Razmišljao je o Fredinom balavom stanaru, balavom ljubavniku, u svojoj kući. O njenom „dečaku“. Nedelja-dve, rekla je. To znači najmanje tri meseca. Stranac u tiganju. Njegova jaja pomešana s njihovima. Stalna trka na stepenicama. Zvuk vode iz slavina. Gore nego svakog drugog vikenda kad mu dolaze priznata deca da se obruše na njegovu kuću i njegove navike, njegova dva sina šiparca, Leh i Karol (plodovi njegovog prvog braka) i četvorogodišnja Roza (neplanirani plod kratke, čudne i bolne veze nešto pre susreta s Muetom). Njihovu trku po stepeništu makar je poznao i voleo. Jer, da, uprkos dosadašnjim dokazima o njegovoj sebičnosti, seksualnoj ljubomori, nedostatak hrabrosti, uprkos njegovom durenju na godišnjicu, njihova kuća bila je puna ljubavi. Liks je, i pored svih mana, i pored površnosti, umeo da voli. Ipak, ovom prilikom porazila ga je nemilosrdna prva ljubav, druga ljubavna pobeda u njegovom životu.

Kako se ipostavilo, sreća mu je bila naklonjena.

Kiša je sada gusto padala, ometajuća i neprijateljska. Bubnjala je neskladno po automobilima i krovovima. Policajci su se smestili na terasi bara, ispod baldahina utonulih od vode, i bez žurbe proveravali legitimacije svih koji su se usudili da uđu ili izađu. Bili su razdražljivi, prezirivi, umorni. Vrlo bi rado – da nije bilo prisutnih novinara – uleteli unutra da poobaraju nekoliko stolova i razbiju poneku glavu. Gosti *Duga* upravo su bili sorta koju najviše mrze. Uobraženi liberalni pametnjakovići s viškom para čiji je život zaštićen bankovnim računima u inostranstvu i nekretninama u zemlji. Izazovne žene s kožom poput putira, obučene kao uličarke. Muškarci koji ne moraju da se

voze tramvajem, da nose istu košulju tri dana, ni da rade – kao što oni sada rade – posle ponoći, na kiši, za plate koje su banke „zadržale“. Pljačka usred bela dana. Zamišljali su kako bi krv Dužnika lepo krasila otmene stolnjake, ili kako bi dramatično te lepe pametne glave naticale i pucale kad bi samo neko dovoljno odvažan i maštovit iz vlade dao rodoljubima dozvolu da nasrnu. Želeli su da se svete što moraju da slušaju dok se svi ostali zabavljaju, što su mladi i nevažni, što su obični i što im tu nije mesto.

Policijski kaplar, gradski momak, mada ne iz ovog grada, napravio je od stolova hodnik kroz koji su gosti morali da prođu. Njegovi drugovi okupili su se i čekali povod za kavgu. Evo nekoga koga su prepoznali i ko im se ne dopada. Ne Liks. Njega još nisu videli. Nego Freda. „Freda Slobodarka.“ Profesorka huškačica čije su govorancije morali da slušaju na previše javnih skupova, u suviše televizijskih emisija. Baca drvlje i kamenje na vojsku i policiju. Nisu mogli da ne prepoznaju tu žirafu. Bila je lepa žena, visoka i *odlučna*, kako se to danas kaže. Lični pretres, naredba da ispruži ruke iznad glave, da zagriže legitimaciju tim lepim zubima, bili su dužnost i zadovoljstvo. Čak i Liks je opazio koliko uživaju u ovome, saosećao je s njima dok su zijali razrogačenih očiju, ne samo zbog njenog izgleda nego i zbog reči (jer, uspela je da digne galamu, da viče i psuje kroz stisnute zube). Nikad nisu čuli takve pretnje tužbama, takav prkos, takve optužbe za podmetanje, takvu svadljivost. Nikad pre nisu morali da obuzdaju takvu kosu, tako duge i vešte ruke, tako vitak vrat, takvu nadmenost, tako tešku tkaninu haljine, tako razmetljiv glas. A kakvu su tek imali sreću! Žena kod sebe nije imala važeću legitimaciju. Nije je produžila.

Zbog načela, rekla je. Pa, zbog drugog načela, zbog pravnog načela, kaplar nije imao izbora nego da je pošalje u kasarnu na saslušanje. Da je samo pokazala malo više poštovanja i učutala, možda bi je tamo odveli bez lisica. Policajci su smešeci se gledali Fredine uske zglavke, njene narukvice i priveške. Par dodatnih lisica će ih upotpuniti.

Nijedan policajac, pa ni Liks, nije opazio da je Freda naglo dodala Mueti svoju tašnu pre nego što je podigla ruke. Zato se zbnurio, i osetio olakšanje, kad ga je, umesto da zapodene svađu i zahteva trenutno puštanje svoje rođake, kao što je bila sklona, njegova obično hrabra žena jednostavno uzela pod ruku i, ne osvrnuvši se, bez reči pozdrava, povelala preko terase na pljusak. Niko, naravno, nije ni pokušao da ih zaustavi. Predobro su ga poznavali. Svakog utorka uveče pojavljivao se u glavnoj ulozi u seriji *Doktor D* na kanalu V&N. Dobio je cenjenu Majstorsku medalju za *Don Žuana* prerađenog u monodramu. Bio je u Holivudu, igrao je u nekoliko filmova i vratio se kući gotovo neukaljavanog obraza. Bio je uspešan čak i kao pevač; njegov *Ručni prtljag, muzički dnevnik putovanja*, snimljen pre četrnaest godina, još se dobro prodavao. Kao što je Freda jasno stavila do znanja deset minuta ranije, Liks je bezopasan.

Njihov automobil – veliki, ali nimalo razmetljivi sivi panaš, savršen za porodicu s maloletnim dečacima – bio je parkiran iza pozorišta; svake druge noći do njega bi stigli za pet minuta lagane šetnje. Ali sada je bilo suviše mokro za šetnju, a bili su i suviše preplašeni. Plašili su se za Fredu, naravno, ali i za same sebe. Njena torba je opasna. Šta li je u njoj? A razdražljivi uniformisani ljudi uvek ulivaju strah. Svakog trenutka preko dobovanja kiše mogli bi da

čuju trk u čizmama, izlizanu naredbu da stanu i dignu ruke. Zato su Liks i Mueta ćutke hitali kroz kišu, svesni onoga što svi znaju, ali ih treba stalno podsećati – da se žurbom ne može zaštititi od pljuska. Liks je protrčao ispred nje da otvori auto, ali kad su zalupili vrata za sobom, oboje su bili mokri do kože i potpuno trezni. Na nekoliko trenutaka miris mokre odeće nadjačao je čak i miris kožnih sedišta, parfema i benzina.

Mueta je rumena i prelepa ovako mokra, mislio je Liks. Kako nije ranije primetio koliko se potrudila da mu bude lepa za godišnjicu? Plavičasta suknja do pola lista, omiljena bluza, i to s dugmićima napred, koju joj je doneo iz Los Anđelesa, ona ljupka ogrlica kakvu bi nosilo dete. Radikalna rođaka Freda ga je zaslepila, zasenila je njegovu ženu. Kao i uvek. Oduvek. Ima nečeg umrtvljujućeg u živahnom društvu lepše i starije srodnice.

Mueta je takođe lepotica, mada mirnije vrste, ne pozorišna nego... pa, *kućevna* bi bila nepoštena reč. *Nenametljiva*, možda. *Smirena*. Žena čije društvo – a ovo je surovo – pruža podršku, a ne laska. Za njom su se okretali samo mudriji muškarci. Ali joj je, mokroj i uzbuđenoj od kratke trke, lepota bila istaknutija, parfem pojačan kišom, kosa sjajna kao u zaparenom kupatilu, a bluza neodvojivo sjedinjena s kožom. Liks bi trebalo da misli na Fredu, na njeno hapšenje, šta mogu da urade da bi je oslobodili, na njihove dužnosti građana i obaveze radikala. Ali nije.

„Šta sad?“, upitao je. Mesecima nisu vodili ljubav u kolima.

„Kod mene su ključevi Fredinog kabineta“, odgovorila je Mueta. Podigla je Fredinu torbu. „Idemo po momka. A onda ćemo naći Fredi advokata...“

„Ne brini za Fredu. Pustiće je ujutru. Godinama će pričati o ovome. 'Moja noć u okovima i tako dalje!'“

„Što si tako zloban, Likse? Šta je bilo bilo je.“ Htela je da kaže kako oboje moraju da se trude da pokopaju neprijatnost zbog Džordžovog nastanka. „Kakav bi svet bio bez ljudi kao što je Freda?“

„Mnogo manje zamršen.“ Liks je pocrveneo, ne bez razloga. Ovo nije bilo pravo vreme za prepirku.

„Ipak moramo po tog momka“, reče Mueta.

„Zaboravi ga!“ Dodirnuo joj je ručni zglob, ali imao je dovoljno pameti da joj ne spusti ruku na butinu i ne zatraži ono što je najviše želeo, poljubac. Ne herojstvo, nego poljubac. Vlažni, vlažni poljubac. „Zar ne možemo prosto da ga zaboravimo?“

„Samo vozi“, odvrati ona. Nije umela da oceni – ili je više volela da ne zna – kad Liks govori ozbiljno. Niti kad je ljuta na njega bez razloga.

Ulice su, naravno, bile zakrčenije nego što bi se očekivalo po takvoj večeri, u to doba. Osim uniformisanih ljudi koji su izazivali nevolje gde god su mogli, i zaostalih grupa demonstiranih, bilo je i dosta običnih građana koji su se sklonili u igraonice i barove pošto nisu mogli da odu kući, ili su ih prepreke na kolovozima i trotoarima sprečavale da dođu do svojih kola. Tramvaji i autobusi nisu radili, po naređenju policije. Taksijima nije bio dozvoljen pristup u delove oko centra. Mogli ste da pešačite, da se sklonite od kiše, da zamolite poznanika iz centra da vas primi na prenoćište ili da završite kao prebijeni putnik vojnog autobusa. Čak i one koji su stigli do kola zaustavljali su na Kružnom putu, pa su morali da se parkiraju i čekaju ukidanje zabra-

ne kretanja. Grad prvi put nije bio dosadan. Bio je opasan. Mladi su uvek opasni.

Liks je prešao reku jedinim otvorenim putem, Mostom oslobođenja, i krenuo oko parka na Ostrvu pomoraca, između zasada katranovca i ukrasnog grmlja, preko lokvi dubokih do članaka, koje su mu dramatično ukrašavale auto lepršavim srebrnim šlepom vode, dok nije stigao do drugog mosta, preko kog je još nekako moglo da se pređe na istočnu obalu reke. Iza mosta sva vozila su stajala. Zaglavili su se čak i oni vozači koji su pokušali da se okrenu na pločniku i vrate se u centar starog grada. Iza gužve videla se Akademija, s Fredinim kabinetom i utočištem u vidu pisaceg stola.

„Jasno ti je da nikad nećemo stići kući“, reče Liks. „Ne puštaju nikoga da prođe.“

„Tebe uvek puste.“

Ispostavilo se da je Mueta pogrešila, makar naizgled. Svi gradski fakulteti bili su zatvoreni za saobraćaj, čak i za pozorišne i televizijske zvezde. Dobrovoljci, najnepopustljivija pomoćna policija, koje su uvek poslednje slali na teren, provlačili su se između vozila, naređivali vozačima da izađu i pretresali i njih i kola. Nisu pitali za dozvolu, nisu ništa objašnjavali, nisu bili strpljivi ni učtivi. Bili su rešeni da uživaju. Mogli ste da se povinujete i izgubite dostojanstvo, ili da se usprotivite i izgubite slobodu – opaka igra, stara koliko i ljudski rod. Smatrali biste da imate sreće dok su vam praznili torbe na sedišta i otvarali prtljažnik tražeći znake buntovništva – kutiju šibica, recimo, neki letak, nož za voće – što ovom prilikom dobrovoljcima nisu podelili električne palice za teranje stoke. Pešake, uglavnom studente koji

su pokušavali da stignu u domove, vraćali su nazad. Mogu da provedu noć pod vedrim nebom ili da, ako se pobune ili izgledaju suviše mudrijaški i nadmeno, dobiju drveni krevet u nekoj mračnoj ćeliji. Dobro bi im došlo da poki-snu do kože, a i da okuse zatvorski život. To bi im bio pravi „diplomski“! Mogli su da biraju: da se izgube ili da upišu Praktično proučavanje ćelije.

Liks je podigao i ispružio ruke, kao što mu je rečeno, i pustio dvojicu momaka da mu pretresu džepove, opipaju ga oko struka i pogledaju mu legitimaciju. Za razliku od ostalih žena, Mueta nisu rekli da izađe iz kola. Shvatila je to kao znak da im je popularnost njenog muža još jednom olakšala život. Mrzela je tu povlašćenost, ali je bila i zahvalna na njoj. Gledala je muža kroz mahanje brisača, čekaju-ći pogled prepoznavanja na licima dobrovoljaca i znak da pođu napred.

Čovek koji je naredio Liksu da podigne ruke nije ga dugo preslišavao. Ni kola im nije pretražio. Nisu im naredili ni da otključaju prtljažnik. Znači, mislila je Mueta, ovaj pohod u pomoć biće jednostavan, iako uznemirujući na neki neobjašnjivo uzbudljiv način. Srce joj je skakutalo kao kokice u tiganju. Da, uzbudila ju je pomisao na mladog momka u kući, na mladića kog valja spasti. To će biti njen doprinos ovoj noći, njen znak solidarnosti – da ukrade „divljeg i nevinog“ sumnjivca „poznatog vlastima“ ispred snobovski dignutog nosa policiji.

I zaista, njenog muža su prepoznali. Videla je to po držanju, po smehu, po rukovanju na rastanku, po tome što su im raščistili prolaz. Znači, nema opasnosti. Neće ih uhvatiti. Jednostavno će se odvesti na parkiralište ispod Akade-

mije, popeti se liftom na sedmi sprat do Fredinog kabineta i izvršiti dobro delo za noćas. Zamišljala je momka – bolno zanesenog, ljupkog na oko, zahvalnog, prestravljenog. Smestiće ga sklupčanog ispod podnih prostirki pozadi i odvešće ga kući kroz sve prepreke, pored svih patrola, neditnutog, bez kašnjenja, zato što njen Liks, njen glumac, ima pasoš svog slavnog lica overen vizom belega na obrazu. Onda će se ona, kad stignu kući u svoju malu slepu ulicu, rastrčati oko dečka. Naći će mu peškire, neotpakovanu četkicu za zube, donje rublje. Kuvaće mu uveče, dok Liks bude u pozorištu. Reći će mu da se ponaša kao kod svoje kuće. Morala je da se osmehne na samu pomisao. Obezbediće utočište za oboje.

Mueta je bila gostoljubiva i materinski nastrojena, što se u poslednje vreme potcenjuje. Imala je dara za brigu o ljudima. Jednog dana, ako bog da, imaće i dete. U trideset devedeset toj godini silno je želela dete. Uskoro će proći kroz Veliku kamenu kapiju četrdesete, iza koje leže gradovi i sela bez dece. Usvojenje za nju nije bilo dovoljno. Iako je mnogo volela Džordža, Liksovu decu iz prvog braka i „međuvremenu“ četvorogodišnjakinju (volela ih je sve *osim jednog*, zapravo), nisu bili njeni, nisu njena krv i meso. To bi i slepac video. Ni ovaj student nije *njen*, naravno. S druge strane, nije ni Liksov, a to je vrlo važno. Brinuće se o tom studentu dok dečko ne siđe s uma, samo da joj se muž vrati u kola i da ih puste da prođu.

Zato se iznenadila i zbunila kad je Liks seo za volan i rekao. „Ne možemo da prođemo. Moramo nazad.“

„Ne puštaju te da prođeš?“

„Ne. Očigledno.“